

СУЧАСНІ ВИМІРИ ФІЛОСОФІЇ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ – ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

<https://doi.org/10.26565/2226-0994-2025-73-14>

УДК: 124.5+130.123.4

Володимир Шаповал

ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ЩОДО ОБ'ЄКТИВНОЇ І СУБ'ЄКТИВНОЇ МІРИ

У статті зроблена спроба проаналізувати проблему співвідношення об'єктивної і суб'єктивної міри як людського ставлення до світу, а також ціннісних орієнтацій, на які треба спиратись у процесі життєдіяльності. Практика показує, що теоретична і практична діяльність буде успішною тільки у тому випадку, якщо вона буде відповідати певній об'єктивній мірі або порядку і закономірностям самого світу. З іншого боку, абсолютна прихильність людини до об'єктивної міри веде до пасивної адаптації і виключає цілеспрямоване пізнання, творчість і створення нового. Коли людина робить наголос виключно на суб'єктивній мірі, вона впадає в іншу крайність, занурюючись чи то у міфологічні забобони, чи то у полишене розуму свавілля. Якщо говорити про свободу волі, що є проявом суб'єктивної міри, то ця свобода є досить відносною. Людина може самовпевнено вважати, що вона діє, спираючись на свою вільну волю, але дуже скоро негативні результати її дій покажуть всю хибність таких установок. Зовнішня реальність з усією наполегливістю змусить людину перебудувати свою стратегію з орієнтацією на об'єктивну реальність, якщо вона хоче отримати бажаний результат. Скоріше за все, тільки у тому випадку, якщо суб'єктивна міра людини приходить у певний резонанс з об'єктивною мірою світу, народжується щось нове, небачене у природі.

Людина, отримавши розум і вільну волю, приносить у будь які форми активності свою суб'єктивну міру, перетворюючи світ у своїх інтересах і цілях. Хоча далеко не завжди її дії дають бажаний результат, у неї немає іншого масштабу й способу дій, аніж як у відповідності до своєї суб'єктивної міри. Якщо бути послідовним, тоді слід визнати, що для того, щоб людина зберегла себе й рухалась далі шляхом прогресу, необхідно дотримуватись міри між об'єктивною і суб'єктивною мірою, зробити цей принцип основою світогляду і методологію практичної діяльності по перетворенню світу. Є серйозні підстави вважати, що природа існує сама по собі, вона абсолютно байдужа до людини, її інтересів і потреб, чужа і ворожа розуму і життю взагалі. Ентропія у світі в цілому зростає. Проте, в окремих його сегментах збільшується порядок, і людина з її розумом, її суб'єктивною мірою, повинна всебічно підтримувати й розвивати цей порядок, вбачаючи у цьому своє найвище призначення і сенс життя.

Ключові слова: міра, об'єктивна і суб'єктивна міра, людина, світ, сенс існування.

Сучасний світ є надзвичайно строкатою картиною найрізноманітніших, неймовірно суперечливих явищ, де позитивні тенденції стоять поряд з негативними, рухи вперед перемижуються значними відкатами назад, від високої культури відбувається падіння у нове варварство [Харарі, 2025]. Робляться численні спроби визначити причини кризи, що загострюється, та пошуки шляхів виходу з неї [Сміл, 2023]. Стає все більш очевидним, що людина зайшла занадто далеко у своїх випробуваннях світу, створила проблеми, які буде вирішити дуже нелегко. Виникає враження, що на якомусь роздоріжжі людська цивілізація повернула не туди, пішла хибним шляхом, що й призвело до глобальних викликів, що існують сьогодні. Криза, що поглиблюється, має безліч причин, але було б важливо виявити головну причину, основну ланку, яка могла б привести до комплексного розуміння ситуації, і на основі цього показати оптимальні шляхи виходу з кризової ситуації. З високою вірогідністю можна припустити, що така причина має бути, як має бути загальний закон природи, що об'єднував би всі інші фізичні закони, говорячи сучасною мовою, певна «Теорія всього», яку намагається створити сучасна фізика [Deutsch, 1997].

© Шаповал В.М., 2025.

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0.

Існує притча, згідно з якою єгипетський фараон наказав скликати всіх мудреців свого царства і дав завдання знайти слово, в якому була б зосереджена вся мудрість світу. Найрозумніші довго радилися, а потім відповіли: «Це слово – міра». Сім напівлегендарних давньогрецьких мудреців, рухаючись у руслі цієї думки, запропонували універсальну формулу: «Все – в міру». Пізніше Протагор, намагаючись дати відповідь питанням, що таке людина, промовив: «Людина – міра всіх речей» [Dillon, J., Gergel, T., 2003]. Проте, його теза не просто звужує висловлене єгипетськими й давньогрецькими мудрецами, але є абсолютно протилежною їх головній інтенції. Думка Протагора, що є певним апогеем людської суб'єктивності, набула своєрідного звучання у словах короля Франції Людовіка XIV, який заявляв: «Держава – це я».

Стверджуючи, що вся мудрість світу зосереджена у понятті «міра», стародавні мислителі мали на увазі, що все, що відбувається у світі підпорядковується певним законам, і, мабуть, є якийсь загальний закон, що об'єднує в собі вимоги всіх законів, хоча про його конкретні обриси вони не мали уявлення. Все, що відбувається у світі, може відбуватися, не порушуючи загального порядку, тільки в тому випадку, якщо відповідає цьому всеохоплюючому закону, або загальній мірі. Порушення міри призводить до дестабілізації окремих речей чи систем, їх руйнування, у граничному виразі – до руйнування світу в цілому.

Г. В. Ф. Гегель говорив, що механізмом розвитку будь-яких явищ у світі є перехід кількісних змін у якісні і, як наслідок, розвиток виступає як вузлова лінія мір. Згідно з концепцією німецького філософа, порушення міри не тільки можливе, але й необхідне, оскільки без цього був б неможливим розвиток. Все, що відбувається, повинне відбуватися у межах певного об'єктивного порядку, у глобальній системі, що називається світом. Якщо ж дотримуватись думки Протагора, що «людина – міра всіх речей», тоді пріоритет віддається суб'єктивній сфері, і сама людина нібито визначає існування чи неіснування будь чого у світі, а головним критерієм виступає її сприйняття. Ця думка знаходить певне підтвердження в сучасній науці, коли, згідно з даними квантової механіки, існування чи неіснування у мікросвіті визначає спостерігач [Deutsch, 1997].

Питання щодо того, чи слід шукати міру у світі, чи ця міра у самій людині, не є простим. Стародавні культури дотримувались переконання, що треба виходити зі світу. Цю позицію, багато у чому, відстоюють культури Сходу і сьогодні. Навпаки, західна культура дотримується того погляду, що на перший план слід ставити людину, її світосприймання, її свободу. Така позиція має як свої переваги, так і вразливі сторони, наприклад, може призводити до того, що зникає будь-яка міра і залишається лише позбавлене розуму, безмежне людське свавілля.

Звільнивши людську думку від релігійних і інших забобонів, західна цивілізація відкрила дорогу для всебічного пізнання навколишнього світу, пізнання його міри. Вона надала людині впевненість у тому, що у значній перспективі можна не тільки все пізнати, а й перетворити весь світ згідно з людськими інтересами і потребами. Але щодо того, якими мають бути ці потреби, якими є кінцеві цілі, є великі розбіжності. Відповіді на ці питання одні пропонують шукати у самій природі, інші – в людині, її свідомості, у сфері людської суб'єктивності.

Перетворюючи світ з метою отримання позитивних результатів, людина поступово розуміла, що не можна ігнорувати ту міру, яку задає сам світ. Але вищу мету своєї діяльності вона намагається шукати, виходячи з себе, з того, що саме людина – міра всіх речей. Виникає певне протиріччя: проміжні, прагматичні цілі ставляться за логікою світу, а вищі цілі шукують, виходячи з якихось власних, нерідко химерних уявлень і переконань, а потім дивуються, чому трапляються невдачі.

Можливо, не тільки найближчі, а й далекі, стратегічні цілі слід ставити, виходячи з тієї міри, яку задає сам світ. Проте, практика показує, що дуже часто людина діє не за логікою і мірою об'єктивного світу, а за своєю суб'єктивною логікою, віддає перевагу своїй вільній, як їй здається, волі. Можливо, саме тому результати її діяльності далеко не завжди такі, які вона очікує. Нерідко вони бувають не просто негативними, а є глибоко

трагічними. Неважко пересвідчитись, що світ безперервно ставить перешкоди людським діям, і суб'єктивна міра, на яку багато хто покладається, виглядає досить ненадійною опорою. Напрошується логічний висновок, що, можливо, не слід категорично протиставляти об'єктивну і суб'єктивну міру, більш коректним було б ставити питання у такий спосіб: яким чином вони пов'язані між собою, у чому полягають конкретні прояви цього зв'язку?

Сократ стверджував, що «чеснота є знанням», маючи на увазі не тільки те, що повнота знань про добро і зло не дозволить людині робити погані вчинки, а й те, що знання саме по собі є найвищою чеснотою для тих, хто їх має [Платон. Менон, 88 b-c]. Розробивши мораль, встановивши особливі моральні відносини між собою, люди тим самим розділили всі вчинки на позитивні й негативні, такі, що є припустимими й неприпустимими, морально схвалюваними і морально засуджуваними. Тим самим у людські відносини було запроваджено певний порядок, що виключав крайні прояви деструкції, звірину жорстокість, характерну для відносин у групах тварин одного виду. Завдяки своїй нескінченній уяві, людина наділила душею або духом усю навколишню живу і неживу природу, ввела її, так би мовити, у поле моральних відносин, по суті, – у поле своєї суб'єктивної міри. Хоча у наш час люди, значною мірою, позбавилися багатьох міфічних уявлень і забобонів, що визначали їх життя у минулому, вони не перестали підходити до багатьох явищ світу з точки зору своєї суб'єктивної міри, вважати себе вільними особистостями, яким передовсім слід навчитись будувати свої стосунки з іншими вільними особистостями.

Як нам здається, якщо й говорити про свободу волі людини, що є проявом суб'єктивної міри, тоді ця свобода є досить відотною. Людина може самовпевнено вважати, що вона діє, спираючись на свою вільну волю, ігнорувати вимоги об'єктивної реальності, але дуже скоро негативні результати її дій покажуть всю хибність таких установок. Зовнішня реальність з усією наполегливістю змусить людину перебудувати свою стратегію з орієнтацією на об'єктивну реальність, якщо вона хоче отримати бажаний результат. Уперте «я вільний», «я хочу», як правило, закінчується повним фіаско. Насправді, як способи людських дій, так і кінцева мета, багато у чому, задаються самим світом. Якщо це так, якщо все, кінець кінцем, задається зовнішнім світом, навіщо природа дала людині розум і можливість опановувати світ аж до його найдрібніших і найбільших масштабів?

Здавалось б, що досягнення цивілізації і культури свідчать про те, що діяльність людського генія не має меж. Спираючись на свій розум і творчу уяву, людина створює те, чого немає в природі й без людини не могло б бути. Дехто вважає, що в природі все вже нібито є, але, частково – актуально, а частково – лише потенційно. Діяльність людей дозволяє актуалізуватись прихованим потенціям. Великі витвори мистецтва свідчать, що людина має власну міру, власний погляд на світ, і цей погляд об'єктивується, втілюючись у продуктах матеріальної культури. Водночас, прагнучі реалізувати породження власної свідомості, людина розуміє, що не може не орієнтуватися на міру, що задається зовнішнім світом, з якого вона черпає і матеріал, і знаряддя, і натхнення для своєї творчості.

Проте, з іншого боку, якщо припустити, що все буде робитись згідно з об'єктивною мірою, виключно за вимогами світу, тоді людині довелося б тільки адаптуватися до зовнішніх обставин, не маючи можливості змінити щось навколо, залишаючи світ таким, яким він є. Людина діє інакше, вона не тільки пристосовується до світу, а й пристосовує світ до себе, перебудовує його за своїми людськими мірками. Зрозуміло, діє вона не завжди вдало, скоріше, діє вона методом спроб і помилок, а не за суворо вивіреними алгоритмами, як це відбувається у живій і неживій природі, але, якщо підкорялись жорстким зовнішнім алгоритмам, навряд чи можна відкривати щось нове. Нове виникає тоді, коли виходиш за межі жорстких правил, воно є продуктом індивідуальних творчих рішень, опори на свою суб'єктивну міру.

Як нам здається, тільки у тому випадку, якщо суб'єктивна міра людини приходить у певний резонанс з об'єктивною мірою світу, народжується щось нове, небачене у природі,

шедеври, що дозволяють людині пишатися собою, ставити себе нарівні з Творцем всього сущого.

Природа насправді має безліч мір, безліч найрізноманітніших законів, більшість із яких приховано від людських очей, оскільки «природа любить ховатись». Людині часто здається, що вона діє, за своєю вільною волею, але насправді її дії відбуваються відповідно до вимог зовнішнього світу, хоча вона не усвідомлює цього, не здогадується, якому закону або якій мірі підпорядковані її дії. У цьому є певна інтрига, або, кажучи словами Гегеля, «хитрість Світового Розуму», який використовує людину для послідовної реалізації своїх цілей, розуміння яких не дане людині [Hegel, 1953].

Однак, було б невірно думати, що люди – це маріонетки у руках певних матеріальних чи духовних сил, богів чи Бога, які створили людину та керують нею. Навіть якщо люди помиляються, їм все ж таки доцільно вважати себе вільними істотами, здатними діяти за своєю свободою волі, відповідно до своєї суб'єктивної міри. Спираючись на такі переконання, люди вже досягли вражаючих результатів, пройшовши шлях від кам'яної сокири до висадки на Місяць і космічних апаратів, що досліджують поверхню Марса. Якщо вони зможуть подолати існуючі земні кризи, досягнуть ще більшого. Важливо лише не втрачати орієнтири. Покладаючись на свою вільну волю, не втрачати розуміння об'єктивної міри, пам'ятаючи, що за ігнорування її доводиться жорстко розплачуватись. Варто лише пригадати екологічні кризи, які неодноразово відбувалися в людській історії та губили цілі народи й цивілізації, а зараз набувають особливої гостроти [Даймонд, 2019].

Здавалося б, що тут проглядається відоме спинозівське правило, згідно з яким «свобода є пізнаною необхідністю» [Спіноза, 2001]. Певною мірою, це так, з тією лише поправкою, що саме лише знання необхідності не визначає повною мірою діяльність людей, не позбавляє людського свавілля. Нерідко людина розуміє у чому полягає необхідність чи об'єктивна міра, проте діє всупереч їй, діє за своєю волею, за своєю суб'єктивною мірою, навіть – на шкоду самій собі. Якщо поставити питання, чому так відбувається, чому людина так віддана своїй суб'єктивній мірі, тоді однією з можливих відповідей буде та, що відмова від неї буде відмовою від самої себе, від свого власного Я.

Останнє розглядається не просто як щось неприпустиме, але воістину рівносильне смерті. Втрата власного Я, втрата самосвідомості означала б, що людина перестає бути людиною. Зостається тіло, що, так би мовити, втратило душу, перетворилось чи то на тварину, чи то на неживий предмет. Проте, деякі філософські школи наполягають на тому, що чіплятися за своє Я, намагатися всіма силами зберегти його – це принципова помилка, тому що, по-перше, зі смертю тіла колишнє Я все одно буде втрачено; по-друге, Я є однією з головних перешкод на шляху до Вищої Реальності, яка є головною метою і сенсом існування людини у світі; і по-третє, є речі важливіші, ніж збереження власного Я чи власної суб'єктивності, а саме: перемога над смертю і прилучення до вічності.

Така мета, з усіх точок зору, є найвеличнішою, заслуговує на те, щоб пожертвувати заради неї своїм дрібним, егоїстичним Я, суб'єктивною мірою, якою людина намагається вимірювати все у світі. Але, що якщо вічність – це не більше ніж одне з породжень нашої уяви, ілюзія чи химера людської свідомості, мандри у своїй свідомості, що линути у нескінченність? Що, якщо це – лише один з проявів тієї ж людської суб'єктивності?

Весь попередній людський досвід засвідчує, що вічності ані для окремих речей, ані для світу в цілому, скоріше за все, не існує. Тим не менш, саме віра в те, що вічність є, що вона у певній перспективі досяжна, віра у богів і безсмертя душі, тобто, підхід до сущого з позицій своєї суб'єктивної міри, дозволила людям створити цивілізацію й культуру, досягти тих величних (і, разом з тим, суперечливих) результатів, які ми сьогодні маємо.

Значною мірою, людина до будь-чого може ставитись не інакше, ніж з точки зору своєї суб'єктивної міри. Її розум і уява заставляють її не задовольнятися буденними питаннями матеріального плану, а ставити найважливіші екзистенційні питання: навіщо вона живе на світі, заради чого живе, який сенс її життя? Можливо, такі питання, з точки

зору науки, виглядають некоректними, але, знаючи про перспективу власного небуття, людина завжди прагнула знайти відповіді на них, а також те, як це пов'язане з розумінням сенсу всього суцього взагалі. Якщо припустити, що сенсу суцього взагалі не існує, що світ є чимось індиферентним або взагалі тотально безглуздом, проблема все одно залишається, тільки стає ще складнішою: як людині знайти сенс свого життя у цілковито безглуздому світі?

Людина не може вічно крутитись у колі власної самості, вона прагне відчувати себе причетною до чогось більшого, ніж є вона сама. Якщо це не світ, що є байдужим до нас, тоді нехай це буде соціум, інші люди, які займаються, на перший погляд, безглуздою справою: будують гігантські піраміди, що нібито забезпечать безсмертя душі фараона, мавзолеї, які будуть зруйновані вітром і піском пустелі, храми неіснуючим богам, яких поглине час. Можливо найважливішою справою, якою займаються люди, є продукування думок, ідей, за допомогою яких потім перетворюється світ. Теоретична діяльність дає координати практичній матеріальній діяльності, вказує їй мету і способи досягнення. Пізнання навколишнього світу, проникнення у таємниці природи є тією справою, яка дає змогу людині відчувати себе причетною до чогось значного, такого, що перевершує її самість. Немає нічого більш надихаючого і такого, що піднімає власну самооцінку, ніж розкриття того, що ретельно приховувала природа.

Пізнаючи природу, а потім використовуючи отримані знання для того, щоб забезпечити свою життєдіяльність, люди намагаються зробити своє життя в соціумі більш легким, комфортним і за можливості щасливішим. Але така мета буде помилковою, якщо вона з засобу перетворюється на самоціль. Позбавлення від необхідності боротись за матеріальне благополуччя дає такий дорогоцінний ресурс, як вільний час, дає свободу. Але далі виникає завдання перейти від «свободи від...» до «свободи для...», заповнити простір свободи, що поступово розширяється, значним позитивним змістом.

Людина вдосконалюється, долаючи труднощі. Набагато складніше подолати «невиразну легкість буття». І в першому, і в другому випадку питання веде до міри, до пошуків своєї міри. Пізнати самого себе, розгадати себе, розкрити те, що потенційно можеш, і реалізувати свій потенціал – ось завдання, якому слід присвятити життя. Знати себе – означає, перш за все, усвідомлювати весь свій життєвий шлях, те, що відчував, передумав і зробив за своє життя, і на основі цього, роблячи правильні висновки із невдач, нарощувати успіхи. Не розпорошуватися, знайти те, що називається «головною справою життя», а потім послідовно прикладати зусилля, удосконалюючись у цій справі. Що би індивід не робив і що б не думав, тримати «головне діло» у фокусі, решта має бути підпорядкована йому, служити засобом для основної мети. Визначивши головну мету і присвячуючи їй своє життя, людина має шанс наблизитись до розуміння сенсу свого життя, своєї справжньої міри.

Відповідаючи на питання, поставлене на початку статті, слід сказати, що для того, щоб подолати головні проблеми, з якими зіткнулося людство, *необхідно знайти міру між суб'єктивною і об'єктивною мірою*, прагненням перебудувати світ, згідно з людськими інтересами і цілями та об'єктивними вимогами самого світу, враховуючи, що надмірний нахил у один або в інший бік не дасть нічого доброго.

Підводячи підсумок, слід сказати наступне. Природа мільйони років шліфувала живі організми, піднімаючи їх вгору сходами еволюції, щоб у підсумку викувати людину, людський розум. Людина, зі свого боку, спираючись на свій розум і нескінченну уяву, створила цивілізацію й культуру, відкрила дорогу до зірок. Чи це є випадковістю, чи за цим стоїть певна об'єктивна закономірність, а може тут здійснюється великий задум Бога чи Надрозуму – питання залишається відкритим. Одне є безперечним, прикладаючи суб'єктивну міру до всього, що вона здійснює, людина не робить помилки. Навпаки, намагаючись повноцінно і всебічно реалізувати свій потенціал, вона все більш досконало пізнає світ, розсуваючи межі простору і часу. Рухаючись у цьому напрямі, вона можливо колись підійде до розуміння того, у чому насправді полягає об'єктивна міра. Однак,

враховуючи масштаби суцього, це буде нескоро. Залишається покладатися на власну суб'єктивну міру, яка, удосконалюючись, стаючи більш тонким і надійним інструментом, колись дасть змогу людині зрозуміти найприхованіші таємниці світу й людської душі.

Є серйозні підстави вважати, що природа існує сама по собі, вона абсолютно байдужа до людини, її інтересів і потреб, чужа і ворожа розуму і життю взагалі. Ентропія у світі в цілому зростає. Проте, в окремих його сегментах збільшується порядок, і людина з її розумом, її суб'єктивною мірою, повинна всебічно підтримувати і розвивати цей порядок, вбачаючи у цьому своє найвище призначення і сенс життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Даймонд Дж. *Колас. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються* / Пер. з англ. В. Горбатько. Київ: Вид. група КМ-БУКС, 2019. 688 с.
Deutsch D. *The Fabric of Reality*. New York: Viking Adult, 1997.
Dillon J., Gergel T. *The Greek Sophists*. London: Penguin, 2003.
Hegel G.W.F. *Philosophy of History*. New York: A Liberal Arts Press Book, The Bobbs-Merrill Company, 1953. URL: <https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/hisindex.htm>
Сміл В. *Як насправді влаштований світ. Минуле, теперішнє і майбутнє з погляду науки* / Пер. з англ. Олександр Стукало. Київ: Лабораторія, 2023.
Спіноза Б. *Етика*. Київ.: Андронум, 2020. 210 с.
Платон. *Діалоги* / Пер. з давн.-гр. Харків : Фоліо, 2008.
Харарі Ю. Н. 21 урок для 21 століття / Пер. з англ. Олександр Дем'янчук. Київ: Видавництво Букшпек, 2025.

Шаповал Володимир Миколайович

доктор філософських наук,
професор кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства
Харківський національний університет внутрішніх справ
пр. Льва Ландау, 27, Харків, 61105
e-mail: shapovalw@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4826-8463>

Стаття надійшла до редакції 22.08.2025
Стаття рекомендована до друку 15.10.2025

Переглянуто 11.10.2025
Опубліковано 24.11.2025

PHILOSOPHICAL REFLECTIONS ON OBJECTIVE AND SUBJECTIVE MEASURE

Shapoval Volodymyr M.

D.Sc. in Philosophy,
professor of the department of humanitarian disciplines and Ukrainian studies
Kharkiv National University of Internal Affairs
27, L. Landau Ave., 61105, Kharkiv, Ukraine
e-mail: shapovalw@ukr.net
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4826-8463>

ABSTRACT

The article attempts to analyze the problem of the correlation between objective and subjective measure as a form of human attitude toward the world, as well as the value orientations on which one must rely in the course of life activity. Practice shows that theoretical and practical activity can be successful only if it corresponds to a certain objective measure or to the order and regularities of the world itself. On the other hand, a person's absolute adherence to the objective measure leads to passive adaptation and excludes purposeful cognition, creativity, and the creation of the new. When a person relies exclusively on the

subjective measure, they fall into the opposite extreme, plunging either into mythological superstitions or into reason-abandoned arbitrariness. If we speak of free will as an expression of subjective measure, this freedom is quite relative. A person may confidently believe that they act on the basis of their free will, but the negative results of their actions will soon reveal the fallacy of such assumptions. External reality, with all its insistence, will force a person to rebuild their strategy in accordance with objective reality if they wish to achieve the desired result. Most likely, only when a person's subjective measure comes into a certain resonance with the objective measure of the world does something new emerge – something previously unseen in nature.

Having received reason and free will, a human being brings their subjective measure into any form of activity, transforming the world according to their interests and aims. Although their actions do not always yield the desired result, they have no other scale or mode of action except acting in accordance with their subjective measure. If we are to be consistent, we must acknowledge that in order for humanity to preserve itself and continue to move along the path of progress, it is necessary to maintain a balance between the objective and subjective measure and to make this principle the foundation of one's worldview and the methodology of practical activity aimed at transforming the world. There are serious grounds to believe that nature exists independently, absolutely indifferent to humans, their interests and needs – alien and hostile to reason and life in general. Entropy in the world as a whole increases. However, in certain segments of it, order increases, and a person – endowed with reason and subjective measure – must comprehensively sustain and develop this order, seeing in this their highest purpose and the meaning of life.

Keywords: *measure, objective and subjective measure, human, world, meaning of existence.*

REFERENCES

- Diamond, J. (2019). *Collapse: How Societies Choose to Fail or Succeed* / Trans. from English. V. Gorbatko. Kyiv: Publishing house group KM-BUKS. (In Ukrainian).
- Deutsch, D. (1997). *The Fabric of Reality*. New York: Viking Adult.
- Dillon, J., Gergel, T. (2003). *The Greek Sophists*. London: Penguin.
- Hegel, G.W.F. (1953). *Philosophy of History*. New York: A Liberal Arts Press Book, The Bobbs-Merrill Company. URL: <https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/hisindex.htm>
- Smil, V. (2023). *How the World Really Works: A Scientist's Guide to Our Past, Present and Future* / Trans. from English by Oleksandr Stukalo. Kyiv: Laboratory. (In Ukrainian).
- Spinoza, B. (2020). *Ethics*. Kyiv: Andronum. (In Ukrainian).
- Plato. (2008). *Dialogues* / Trans. from ancient Greek. Kharkiv: Folio. (In Ukrainian).
- Harari, Y. N. (2025). *21 Lessons for the 21st Century* / Trans. from English. O. Demyanchuk. Kyiv: Bokshef Publishing House. (In Ukrainian).

The article was received by the editors 22.08.2025
The article is recommended for printing 15.10.2025

The article was revised 11.10.2025
This article published 24.11.2025

Як цитувати: Шаповал, В. (2025). ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ЩОДО ОБ'ЄКТИВНОЇ І СУБ'ЄКТИВНОЇ МІРИ. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії», (73), 161-167. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-73-14>

In cites: Shapoval, V. (2025). PHILOSOPHICAL REFLECTIONS ON OBJECTIVE AND SUBJECTIVE MEASURE. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series Philosophy. Philosophical Peripeteias*, (73), 161-167. <https://doi.org/10.26565/2226-0994-2024-73-14> [In Ukrainian]